

MAIE NÕMME (SÜND. MARDU)

MÄLESTUSED

PANI KIRJA

KILINGI-NÕMME GÜMNAASIUMI 12. KLASSI ÕPILANE
KRISTEL TALLO

Juhendaja Helle Berg

(Fotod: Nõmme erakogu)

ERIAUHIND VANUSEKLASSIS 10.–12. KLASS

Minu vanaema Maie Nõmm, neiu põlvnimega Maie Mardu on sündinud 2. novembril 1940 Kiviõlis. Ühel saatuslikul hommikul, 25. märtsil 1949, küüditati ta koos oma ema (sünd. 1911) ja vennaga (sünd. 1936) Krasnojarski kraisse Kuragino rajooni, kus nad viibisid kuni 1956. aasta jaanuarini. Siia on kirjutatud mälestused, mida minu vanaema meenutab veel tänapäevalgi. Ta ütles: “On viimane aeg panna asju põhjalikumalt kirja!”

Vanaema Maie jutustas...

1955. aastal oli Suur Sula. Kuragino ühes 7-klassilises koolis oli kohustuslik õpilaste kogunemine saali, kus lahati Stalini ja Beria kuritegusid. Kõik me kuulasime “suu lahti” ja “kõrvad kikkis”, sest alles see oli, kui suri “isake” Stalin. Inimesed nutsid ja nüüd tulid päevavalgele kõik valgustkartvad faktid varasema riigijuhtimise kohta.

1956. aastal hakkasid Eestist tulema uue sisuga kirjad sellest, et on võimalik taodelda luba Eestisse naasmiseks, sest seal oli välja kuulutatud üleüldine amnestia. Ema ei teinud meie sünnimaale minekuks suurt midagi, kuid Kiviõlis hakkasid meie head tuttavad asja uurima. Nad said sellest otsusest teada ajalehe kaudu ning paljud inimesed ka rääkisid sellest. Põhjus, miks just nemad hakkasid meie asju ajama, seisnes selles, et olime nende südames ja nad

hoolisid meist väga. Ema ees oli dilemma, sest mu vend õppis Krasnojarskis metsatehnikumis, mille lõpetas 1956. aastal. Siis oli niisugune seadus, et peale kooli lõpetamist tuli minna tööle kohustuslikus korras suunatud töökohta. Peet Mardu oli suunatud Angara jõe äärde Bogutšanõ tööstuslinna, kus ta töötas 1957. aastani. Seega vend Peet ei oleks saanud meiega Eestisse tulla. 1956. a detsembri alguses tuli teade meie vabastamisest, kuigi vabad olime tegelikult kõik need aastad, sest elasime nii nagu kõik teisedki sealsed elanikud. Aga nüüd oli luba sõita Eestisse. See tundus nii põnev ning huvitav, sest lõpuks oli lootus saada tagasi oma kodumaa-
le, kust juba pikka aega oli eemal viibitud.

EESTI VABARIIGI RIIKLIK
POLITSEIAMET

200102 Tallinn, Pikk 61

KORDUV

Nr. 33856

" 1 " detsembr. 1992 a.

ÕIEND

Antud kod. MAIE KARLI t. MARDU

sünd. 1940 a., kes oli kohtuväliselt saadetud välja ENSV Virumaalt,
Erra vallast selle kohta, et tema viibis eriasumisel
Krasnojarski kraisis

alates 25. märtsist 1949 a. kuni 5. detsembrini 1956 a.

Eesti NSV 7. detsembri 1988. a. seaduse «Kohtuväliselt saadetud väljajäetud Nõukogude Eestis 1940.—1950.-ndail aastail» alusel on kod. Maie MARDU täielikult rehabiliteeritud koos sellest tulenevate õiguslike tagajärgedega.

Ivar Teeäär
Teabe- ja analüüsibüroo
direktor

SM tr. 1992 I 48 20 000

Maie Mardu rehabiliteerimise teade.

Meid ei hoitud kinni ega küsitud midagi. Siberisse jäime kauemaks isiklikel põhjustel. Minul oli vaja lõpetada 8. klassi II õppeveerand ning oma majapidamises tuli vabaneda asjadest. Elasime majas, mis oli jagatud kaheks korteriks. Meie poolel asusid kaks tuba ning eestost oli eraldatud väike köögiosa. Tagatoas asusid riidekapp, voodi ja õmblusmasin, eestost aga laud ja diivan. Selle viimasega oli ka üks tore lugu. Naabrinaine soovis diivanit endale. Minu emal Andrejeval (ema oli Andrese tütar) ei olnud selle vastu midagi. See ei olnud aga tavaline diivan, kuna see oli ise ehitatud kahest suurest kaubakastist, mille peal oli kolm lauda ning kaltsumadrats. Peale oli õmmeldud kottkate. Seljatoeks olid paar lauda omavahel ristlippidega kinnitatud ning kattedeks minu ilus muhu seeliku riie, mis oli ristiema Laine Mesikäpa kingitus.

Uus kodu tuli otsida ka koduloomadele. Meil oli koer Morjak (meremees) ja kass. Oli kokku lepitud, et koera võtab minu pinginaabri Rimma pere ning kassi naabrinaine. Loomad olid suured sõbrad. Kass magas alati koera kaisus. Morjak oli erilise välimusega. Keha poolest hurt, koon karvase terjeri oma.

Enne ärasõitu olin väga põnevil. Kõik tuli kuidagi nii äkki. Suur rõõm! Eestisse! Aga mis ootab ees? Ärasõidu eelõhtul olid naabrid meie juures ning toimus väike pidu. Järgmisel päeval olid

kass ja koer kadunud. Hommikul sai nad välja lubatud, kuid tagasi nad ei tulnud. Otsisime, hüüdsime, aga ei midagi. Ju nad aimasid, et me lahkume.

Kojusõidu kulutused said kaetud ema palgast, sest peale põhitöö tegi ta ka palju lisatööd. Ta töötas õmblejana ning tegi inimestele tellimustöid. Mina mäletan seda, et kojusõiduks oli vaja osta rongipiletid, kuid praegu ma ei oska arvestada, kui suur see summa tegelikult kokku oli.

24. jaanuaril sõitsime väikese BAZ bussiga Minusinskisse ja sealt Abakani. See vahemaa oli üle 100 kilomeetri. Meil emaga oli kaasas paar kohvrit. Bussis istusime kõige tagumisel istmel. Minu jaoks oli see sõit väga raske, sest oksendasin terve tee. Isegi Abakanis oksendasin linnaliinibussis. Õhtul olime Abakani raudteejaamas, kus istusime Moskva rongile. Rongis olid meil väga mugavad kohad platskaartvagunis, kus akna all oli kaks istekohta üksteise vastas ja väike lauakene nende vahel. Ööseks sai istmetest ja lauast teha pingi, kuhu peale paigutati madrats. Ema magas all sellel pingil, mina aga üleval riivilil, kus päeval olid asemeriided. Sõit kestis ilmselt 2 ööd ja 2 päeva. Moskvasse jõudsimel hommikul. Päeval tutvusime linnaga ja õhtul läksime Balti jaama Leningradi rongile. Leningradis veetsime aega õhtuni. Käisime ka jaama restoranis söömas. Ema tellis kanakoivad. Ma püüdsin olla viisakas ning asusin kanakoiba sööma noa ja kahvliga. Koib aga lendas põrandale. Kelner astus meie juurde ja ütles: "Kanakoiba süüakse näppudega!" Mul oli väga häbi.

Kas oli kahju ära sõita? Jah oli küll. Lapsepõlv möödus Siberis ja need aastad olid väga tore-dad. Koolis sain hästi hakkama. Olin ikka organiseerija (heas mõttes). Klassikaaslastega klappisin igas koolis. Ja veel see imeline Siberi loodus ja kliima! Kevadised mäenõlvad värviliste õitega (hanemoonid, krookused), suvel lihtliiliad, pojengid, orhideed, iirised, kullerkupud ja talinelgid. Kõik need värvid olid võrratult kirkad. Ja talv! Pakane –30 kraadi kuni –35 kraadi, lumi oli rinnuni. Küll on kahju, et ei näe enam jää minekut Tubaa jõel. Tubaa oli lai (umbes 3 Emajõe) ja mitte väga kiire vooluga. Kevadine jääminek, see mürin ja kohin, kui vool murdis ja viis neid suuri jäämürakaid – võimas. Emal olid teised mälestused, aga ta ei kurtnud iialgi. Oli alati rõõmsameelne ja abivalmis.

Siberisse jäid ka minu head sõbrad ja tuttavad. Näiteks naabri Klava, kellega käisime taigas seedripähkleid hankimas. Taiga erineb meie metsast selle poolest, et hein oli põlvedeni. Võsa ei olnud üldse. Seal kasvasid kõrged seedrimännid ning nende käbid olid ainult puude latvades. Klava oli minust vanem ning ronides tema õlgadele ulatasin puude alumiste oksteni. Puud raputades kukkusid käbid maha, kuid neid oli kõigest 25. Siis kordus kõik jälle uuesti, kuni saime korralkoguse. Käbide töötlemine käis lõkke ääres, kus põlesid toored kase ümarpalgikesed. Alguses tuli neid kõrvetada, et vaigust lahti saada, siis kurikaga rullida, jäägid läbi jämeda sõela sõeluda ja nii saadigi pähklid kätte. Koguseks ca 5 liitrit. Ükskord sa-das paduvihma ning olime suure seedri juurte vahel nagu telgis. Koju läksin paljajalu, kuna minu botikud lagunesid taigas. See oli üks eredamaid elamusi.

29. jaanuaril 1957. aastal astusime Kiviõli jaamas Eestimaa pinnale. Kiviõli on minu sünnilinn. Elasi-me jaama juures meistrite majas, sest isa Karl Mar-du töötas Kiviõli õlitehases meistrina.

Esialgu peatusime perekond Koppeli juures, kes olid meie vanad tuttavad aastast 1938. Me läksime

Kiviõli klubi juures koos tädi Vaike Neitsoviga (keskel) ja ema Linda Marduga (paremal) 1957. aastal.

sinna, kuna küüditamise hetkel meil enda päris kodu ei olnudki. Korter, kus me ainult nädal aega saime olla, oli üüritud. Hans Koppel oli minu ristiisa ja Elle Koppel ema sõbranna. Algu oli raske. Juba järgmisel päeval seadsin sammud Kiviõli II Vene Keskkooli poole. 8. klassi Eesti koolis jätkata ei olnud mõtet, sest eesti keel oli mul ainult kodune keel. Niisiis ma jätkasin alates III veerandist, mis Siberis pooleli jäi, vene koolis. Samal ajal, kui mina läksin kooli, sõitis ema sugulastele külla Tallinna, Mõisakülla ja Sürgaverre üsna mitmeks päevaks.

Kõik oli nii võõras. Ilm oli ebameeldivalt niiske ning ma külmetasin kogu aeg. Klassis sattusin ebasoosingusse, sest klassikaaslased olid minust matemaatikas palju nõrgemad. Mina olin aga saksa keeles puhas null. Ma isegi ei julgenud kooli minna, kui oli saksa keele tund. Hiljem kõik laabus ja hakkasin teistega hästi läbi saama. Meil oli tore klass, kõik olid aktiivsed ja toimekad.

Kohanemine pärast seda, kui ema tuli "ringreisilt" tagasi, oli raske. Elada ei olnud kusagil. Tööle ei võetud, sest polnud elukohta ja elukohta ei saanud, sest ei olnud tööd. Lõpuks saime endise tuttava naise juurde, kes elas üksi barakis. Köök ja tuba. Meie olime köögis kapi taga kušetil. Seal elamise eest me midagi ei maksnud, arvatavasti õmbles ema talle vastutasuks riideid. Hiljem sai ema tööle ehitusele segutegijaks. Teda värvati ka KGB-sse koputajaks, kuid loomulikult "koputamist" ei olnud. Hiljem kõik laabus, saime korteri eramusse ja ema jätkas oma lemmikametis, milleks oli näitejuhtimine. Näiteringid olid kuulsad, sest auhindu saadi ka vabariiklikel ülevaatustel. Kodus ta õmbles, sest oli vaja leivaraha.

Kiviõli II Keskkoolis olin komsomoliorganisatsiooni sekretär. Tegin oma tööd innuga, mille sisuks oli igasuguste ürituste organiseerimine. Minu tööd tunnustati võrdsest I Keskkooli sekretäri ja preemiaks oli talvevaheajal ekskursioon Moskvasse Kremli ballile. Mäletan, et läksin sõbrannaga tänavale ja vastu tuli Kiviõli linna komsomoli 2. sekretär (nime kahjuks ei mäleta). Ta küsis otse: "Moskvasse tahad minna?" Olin ehmatusest tumm. Üks koht, kaks valitut. Valiti mind, sest mul oli suus kaks keelt. See reis oli vapustav ning kestis kokku kuus päeva. Meie grupis oli 20 õpilast Eesti koolidest.

Kui lõpetasin 1959. aastal keskkooli, siis oli millegipärast passi vaja. Avasin selle ja vaatasin, et kirjas on Maia Mardu, kuid minu nimi on ju Maie. Venelane ei saa kirjutada nime käändes (kellele?). Parandasin vea sinise tindiga. Pihkvas oli vaja passi vahetada, sest see oli aegunud. Passilauas viitas proua veale ja tegi kurja nägu. Tema väitis, et see on dokumendi võltsimine ning karistuseks on kolm aastat vanglas. Mina aga vaidlesin vastu. Siis tõin kodust 1940. aasta sünnitunnistuse ning see vaevu tunnustati õigeaks. Nii ma pääsesin vanglast.

Kuna juba algklassides teadsin, et tahan saada õpetajaks, siis tekkis probleem, kuhu sammud seada. Tartusse ei võetud mind vastu, sest ma ei olnud võimeline eesti keeles kirjutama. Leningradi ei julgenud minna, liiga majesteetlik. Alles jäi veel Pihkva. Esimesel aastal jäin konkursist välja, sest oli palju sisseastujaid. Kuid minu eesmärk oli saada matemaatikaõpetajaks. Sügisel läksin apteeki fassijaks, aga see aeg jäi lühikeseks. Oandu 7-klassilisse kooli oli vaja vene keele õpetajat ja sinna ma läksingi. Ilus koht! Kiviõlist 14 km kaugusel. Praegu on selles majas RMK keskus. Sellel ajal ei olnud koolis elektrit ning õppetöö algas päevavalgusega. Vene keelt tuli õpetada viiendates, kuuendates ja seitsmendates klassides. 5. ja 6. olid liitklassid. Kuna ma tahtsin minna edasi õppima matemaatikat, siis mul jätkus jultumust paluda veel lisaks ka matemaatika tunde, need ma ka sain. Ma tulin toime. Tunnis oli täielik kord

Fotol on Kiviõli II Keskkooli 10. klassi neiud 1959. aastal. Minu vanaema on ülevalt reast vasakult esimene.

majas. Mäletan juhtumit, kui 7. klassil oli vene keele tunnis teemaks Puškini luuletus talvest. Vaatasin teise korruse aknast välja ja sealt vaatas vastu talvemuinasjutt: taamal kuusik, mis oli üleni lumes ning lumelagendik. Elasin koolimaja 2. korrusel. 7. klassist eraldas mind vaid kinnilöödud uks. Kõike oli kuulda. Vahel ma alles magasin, kui lapsed juba klassi tulid. Siis käisin kikivarvul, et ennast mitte reeta.

Sügisel sain 19-aastaseks. Lastega oli võrratu klapp. Kevadel plaanisime kooliga sõita Leningradi ekskursioonile, sellepärast õppisime pärast tunde vene keelt veel lisaks. Sinna sõitsime furgoonautoga. Ööbimiskoha nutsin välja pisaratega ja selleks oli ühe koolimaja spordisaal. Grupis olid lapsed neljandast seitsmenda klassini, kokku 17 last, lisaks kooli direktor abikaasaga ja mina. Linnas trammides oli palju sõitjaid. Kui lapsed väsisid, siis tuli neid lausa sülle võtta. Sain direktorilt märkuse, et lastega nii lähedane olen. See aasta möödus ruttu ja on meeles tänini.

Augustis sooritasin eksamid Pihkva Pedagoogilise Instituuti matemaatika-füüsika osakonda. Kolm aastat möödusid kiiresti. Peale 3. kursust saime teada, et tuleb üleliiduline määramine. See tähendas, et peale instituudi lõpetamist tuli 3 aastat töötada ükskõik kus Venemaa avarustes. See aga mulle ei sobinud. Igatsesin eesti keelt ja Eestit. Saatsin palvekirja Moskvasse, et saaksin määramise Eestisse. Vastus tuli mitte mulle, vaid dekanaati. Rektor kutsus mind enda juurde ja soovitas emal tulla tööle Pihkva oblastisse. See ei tulnud kõne allagi. Kaugõppesse ei võimaldatud ka minna. Olin paanikas. Õnneks meie kursuse õppejõud Gennadi Pavlovski oli väga tore mees. Tema soovitas mul korralikult lõpetada III kursus ja matriklit dekanaati mitte anda ning sõita koju ja pärast võtta dokumendid välja. Nii ma ka tegin.

Emal elas Viljandi rajoonis Mõisakülas. Sain tööle Mõisaküla Keskkooli matemaatikaõpetajaks. Aasta oli siis 1964. Kooli direktor Viive Õigus ütles kuu aja pärast, et ei saa mulle palka maksta, sest mul pole ühtegi haridust tõendavat dokumenti. Mina arvasin, et kõik paberid on juba kooli saadetud, aga neid ei olnud. Kursusekaaslastele neid kätte ei antud. Siis pöördusin ametliku kirjaga kõrgemate instantside poole. Dokumendid saabusid koos otsusega, et olen instituudist välja arvatud, kuna asusin tööle omavoliliselt.

Lõpuks läks kõik hästi. Läksin Tartusse ja viisin avalduse kaugõppe osakonda. Mind arvati õppijate nimekirja ja ei esitatud ühtegi küsimust. 1966. a novembris lõpetasin Tartu Ülikooli kaugõppe osakonna matemaatika-füüsika erialal. Sellega lõppes elu kujunemine Eesti NSVs.

Olen 74-aastane ja kõikidele muutustele vaatan kaine pilguga. Minu meenutused erinevad paljude teiste omadest selle poolest, et neis ei ole mingit viha ega kurbust. Tekib küsimus, miks?

1945. a suvel arreteeriti isa. Emal elas mitmeid kuid teadmatuses koos kahe väikese lapsega. Isa suri 1948. aasta 8. mail, aga meid küüditati 1949. a märtsis põhjusel, et abikaasa on vangis. Küüditamise hommikul söögilauas ütles ema: "Lapsed, see on vist meie viimane hommikusöök kodus." Nii see oligi. Hommikul vara tuli meile Uuemõisa külavanem Eerika ja pakkus põgenevise võimalust. Emal keeldus ning ütles, et kuna minu mehele oli see muld kerge, siis ei põgene ka tema selle eest. Tema surmast me teadsime, kuna vanglast saadeti meile isa surmateade.

Alles nüüd, 2013. a sain teada, et meid küüditati eksikombel, sest isa oli juba surnud, mitte vangis. Küüditamise nimekirjad olid koostatud palju varem. Emal Linda oli bravuurikas ja jonnitais. Meie olime veomasinal valmis ärasõiduks. Emal hõiskas: "Ärge nutke, me läheme Moskva suurde teatrisse esinema!"

Meist jäi maha väike korter, raamatud, mööbel, nõud... Me elasime linnas, mitte maal talus. Meil oli entusiastlik ema, kes soovis, et lapsed saaksid ka Siberis hariduse. Ta rügas tööd teha ja oli alati rõõmus, aga ka range. Ta oskas enda elamist alati dekoreerida, et oleks mugav.

Ehitas isegi maja koos teise perega, kus kasvas ka kaks last. Ilus maja oli.

Meil olid kaasas raamatud ja Eestist saime ka ajalehti. Olid grammofoon ja plaadid – seega muusika. Ma elasin normaalset elu, nagu laps ikka. Ma ei ole näinud pere lahkumist talust, kuhu jäid maha loomad, põllud ja suur majapidamine. Seega puudus igasugune viha ja vaen peres. Ema trotsis seda elu, sest tema armas mees pidi piinlema Vorkuta vanglas ja surema seal. Ta näitas igati, kui tugev ja elujõuline ta on.

Sellepärast on minu meenutused nagu seiklus Siberis. Muide, 10 aastat hiljem, 1967. aastal suvel käisin Siberis Krasnojarskis oma pinginaabri Rimma juures. Sõitsin endisesse asukohta Kuraginosse mööda BAMi (Baikal-Amuuri Magistraal). Küllastasin endist kooli ning naabreid. Kohtasin oma lemmikut bioloogiaõpetajat Nina Viktorovnat.

Linda Mardu sepitsetud laul Valgre viisil

Märtsikuus meid pandi rongi,
nädal paar ja kohal ongi.
Siber, seal, kus on me Nizza,
söögi asemel saab tihti piitsa.

Ref 2x

Loobuma ma pidin kodu särast,
loobuma ma pidin, sellepärast,
et puhkama saadeti meid Siberi.
Seal ajaviiteks vahel ma tööd ka tegin.

Upravljajuš on meil kena,
naisi mitut sorti temal.
Tööl ta tihti tegi sporti,
jälgis, et palk ei tõuseks rekorti.

Ref 2x

Loobuma ma pidin kodu särast,
loobuma ma pidin, sellepärast,
et puhkama saadeti meid Siberi.
Seal ajaviiteks vahel ma tööd ka tegin.

Ilma korstnata kõik majad,
vitstest punutud on aiad.

...

(edasi ei mäleta)